

Ajatuksenjuoksu on kuntourheilua

SEPPO HELMINEN

Uusimmassa esseekokoelmasaan Hannu Raittila päätyy tavalla tai toisella samaan pisteseen tai tilaan, jossa ei tapahdu todellista liikettä. Se on kaiken selittäjä ja motivoija. Me kutsumme sitä markkinataloudeksi, Aristoteles liikkumattomaksi liikkuttajaksi. Sen nimen on saanut uusin esseekokoelmakin.

Ennen laiska pääoma makasi kätettyinä kotilaitumellaan. Kun se pääsi irti tai irrotettiin liekanarustaan, se menetti kiinteät ominaisuutensa ja on pelkkä vaihtoarvo, joka siirtyy parhaan tuoton laitumille. Samalla se saattaa sadunomaisesti muuttaa olomuotoaan. Pääoma ei ole enää omaisuutta ja hyödyn käsitteen kanssa sillä ei ole mitään tekemistä, koska hyöty kuuluu elämään, mutta pääoma vain elinkeinoelämään. Pääoma tunkeutuu meihin kaikkien aistien kautta ja ”täyttää äärimmäisen läpäisykykyisen väliaineen tavoin sosiaalisen ilmatilan ihmisten keskinäisissä suhteissa”. Pääoma kontrolloi, muttei orwellilaisen kontrollin merkityksessä, vaan tekemällä ihmisestä itsestään oman esimiehensä ja vartijansa. Kapitalismi on kumonnut kapitalistin vallan.

Varhemmassa kapitalismissa massojen herättämiseksi tarvittiin personoitu paha, pääoman omistaja, kapitalisti. Mutta superkapitalismissa pääomalla ei ole persoonallista omistajaa. ”Aito” kapitalisti hallitsi pääomiaan, mikä tarkoittaa sellaisia tekoja, jotka ovat vapaita suhteessa pääomaan ja sen tuottoihin. Laiskan pääoman kapitalisti ei myy metsänsä, vaikka siihen sitoutunut

pääoma tuottaisi paremmin Kiinassa. ”Oikea kapitalisti olisi pitänyt metsänsä, syljeskellyt helvetin pitkiä sylkiä ja tykännyt, että kiinalaiset ovat mielenkiintoisia pieniä ihmisiä, mutta ei niistä ole miesten hommiin.” Nyt ollilat ja wahlroosit ovat tuoton lakeijoita, joilla on luotovangin status valtakunnassa, jossa taloudellinen toiminta on irtautunut alkuperäisestä tarkoituksestaan. Nykyinen superkapitalismi ei ole olemassa ihmisten, elämän ja hyödyn vuoksi, vaan toteuttaakseen omaa liikettään, pääoman arvonlisäystä. Taloudelliselta kasvulta on kadonnut inhimillinen mieli ja on jouduttu vapaaseen pudotukseen. Virtuaaliseen lentoon. Kun elinkeinoelämä ei ole enää elämää, planeettamme suurimmaksi bisnekseksi on tullut elämystehtailu. ”Kun oikea elämä korvataan näköisemmällä, joudutaan kokemusten markkinoille, joilla on erilaisia elämiä tai elämänsiivuja formatoituina pakkauksina.” Tuotteistaminen, ulkoistaminen, logistiikka, vaikutelmat, vaikuttaminen. Aina ne jotenkin sivuavat toisiaan.

Tuomas Nevanlinna (NYT 41/04) kirjoittaa, miten pitkällä ollaan. Tuotekehittelystä ja markkinoinnista on tehty myyviä tuotteita. ”Idolissa on tuotteistettu paitsi uudet kyvyt myös heidän esiin kaivamisensa ja markkinointinsa. (Kun tällaista show'ta mainostetaan etukäteen, kyse on siis markkinointikampanjan markkinointikampanjasta.) Ennen lehtiin oli pakko kehittää jonkinlaista sisältöä, jotta

Hannu Raittila
Liikkumaton liikkuttaja
Esseitä
WSOY, 2004

yleisö ostaisi niiden sivuille sirtellut mainokset. Tämä turha kahtalaisuus oiotaan merkkitaloudessa, jossa mainos ja sisältö lankeavat yhteen. Kuluttajan matka kohti kohdetta tuotteistetaan. Tämä on nerokasta: kuin perustaisi motellin siitä kertovan tienviitan sisään.”

Teollisuuden kanssa aviovuoteen jakava pääoma joutuu aineettoman elämystuotannon kanssa hämmennyksiin kuin vanheneva mies nuoren naisen kanssa. Se on kiimassa. Sillä on vakiintuneet tottumuksensa. ”Pääoma pyrkii tekemään teollisuutta kaikesta mihin koskee, kun se ei muunlaista seksiä tunne eikä osaa.” Se perustaa jokaiselle uudelle alalle tehtaan. Esimerkiksi kirjojen kustantamisessa yhdistyy kulttuurinen toiminta liiketoimintaan. Mutta ”kulttuuritoiminnassa menestys ei perustu optimointiin, kustannuslaskentaan, materiaalisäästöihin ja logistisiin viilauksiin. Se perustuu lukutaitoon, arvostelukykyy ja näkemykseen. Kustannusalan tärkein tuotantoresurssi on sama kuin sen tuote parhaimmillaan, sivistys”.

Jos koululaitos ei sivistystä tuota, niin se on mieltänyt perustarkoitukseksen tiedon siirtämisen. Se on koulun tuote. Teollisuuden tavoin tuote on pystyttävä standardisoimaan ja

tuottaminen operationalisoimaan niin, että tapahtuma voidaan monistaa. Koulun periaate tekee oppimisesta logistiikkaa. Oppiminen on tiedon siirtämistä yhdestä varastosta toiseen. Tieto on logistiikan periaatteiden mukaan jaettu tavaralajeiksi, oppiaineiksi, joiden pohjalle puolestaan on pystytetty koulun byrokraatia. Tavaralajien siirto ja ahtaustekninen sijoittaminen koululaisten mieliin tapahtuvat osittamalla: aineiksi hajotetut tiedot ja taidot pilkkotaan tietosisällöiksi ja läksyiksi. ”Täyteen ahdetut tuntikehykset ja ähkyn johtavat tietosisältömassat tekevät opettajista tiedon valtaisten rekkakuskeja ja informaation ahtausteknikoita.” On rajoja ja rakenteita ja niin ”opettaja joutuu alistamaan pedagogisen ammattitaitonsa kokonaan tiedonsiirtotapahtuman tar-

peisiin”. Mutta vielä ei olla sivistyneitä, kypsiä.

”Ihmiseksi kasvamisessa menee puoli ihmisikää ja kolmas neljänneskin ennen kuin on vähän ehtinyt jäsentää oppimaansa.” Raittilan mukaan alle nelikymppisiä ei voi käyttää strategiseen päätöksentekoon yhteiskunnassa tai elämänsä. Kokemus ja näkemys ratkaisevat, ei pohjakoulutus tai tekninen prosessinhallinta. Tähtään siirtyisi seuraavasta osavuosisikatsauksesta seuraavaan sukupolveen. ”Myöhennetty työpanos toisi tuotantolämää kypsiä ihmisiä, joilla on lapset tehtyinä, puoliset vaihdettuina, unelmat tosiasioina, takit pariin kertaan käännettyinä ja elämä raiteillaan. Kypsimmillä raiteetkin olisivat jääneet taakse ja etenisivät maastossa täysin vapaasti”, Raittila kirjoittaa ”Vieras sielu” -esseessään, jossa

hän ihmettelee kirjailijanlaatuun. Päätä, jossa ei liiku mitään dramaattista. Vain sanoja ja lauseita kuin valmiiksi kirjoitettuna. Ja siinä se hänen taitonsa onkin. Kirjoitettua on ajateltu, jo miltei valmiina lauseina. Pohdipa hän sitten kirjailijana elämistä tai kirjailijana olemista, kirjailijan tai yleensä taiteilijan huijarintaitoja ammatin keskeisenä osaamisalueena. Tai luonnonsuojelua ja luonnonystävyyttä pitkän aikaperspektiivin näkökulmasta. Tai kaupunkia elämystuottamona ja asumislaitteena. Lukijan on pakko asettaa itsensä ja asentonsa/asemansa johonkin suhteeseen lukemansa kanssa, kun esseisti on ensin huijannut hänet mukaan ajatuksenjuoksuunsa. Siinä heikkokuntoinen vähintään hengästyy. Toinen saattaa kokea juoksun jälkeisen endorfiinihimalan.